

Den spanske Asturiasprisen har sine røtter i spansk nasjonalisme, som til dels bygger på fiktive beretninger om det kristne Spania under barbariske muslimers åk. Men dagens pris fremmer forbrødring og forståelse.

En ny ånd fra Asturias

ASTURIAS-PRISENE

Knut Aukrust, professor ved Institutt for kulturstudier og Dorte Skulstad, ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo

De årlige nobelpriseremoniene nærmer seg, og også i år har debattanter stilt spørsmål ved pristildelingene. Er avgjørelsen i samsvar med institusjonens statutter, og i tråd med Alfred Nobels ånd?

At Spania har en egen parallell til vår hjemlige nobelpris, den såkalte Asturiasprisen, er mindre kjent for det norske publikum. Prisen er internasjonal og deles ut til framstående enkeltindivider og grupper innen sport, naturvitenskap, teknologi, humanvitenskap, kunst og litteratur. Hva er så Asturiasprisens ånd?

I statuttene heter det at prisen skal utdeles for «arbeid til fremme av forbrødring, forståelse og innsats til menneskehetens beste».

Fotballag og Cohen

I oktober i år var den canadiske trubaduren og poeten Leonard Cohen blant mottakerne. I fjor fikk den libanesisk-franske forfatteren Amin Maalouf en av Asturiasprisene, sammen med den polsk-engelske filosofen Zygmunt Bauman og det spanske fotballandslaget, som hadde vunnet VM i Sør-Afrika.

Den spanske prisen har fått det offisielle navnet Premios Príncipe de Asturias, Asturiasprinsens priser, og er dermed knyttet direkte til kongehuset og historien. Vi er midt inne i minnepolitikken minefelt. For hva er ånden fra Asturias, om ikke noe annet enn snever nasjonalisme?

Arven fra al-Andalus

For nøyaktig 1300 år siden invaderte en gruppe på om lag 6000 berbere fra Nord-Afrika den iberiske halvøya. Dette var starten på perioden som strakte seg over nesten 800 år med samliv og fellesskap mellom islam, jødedom og kristendom under muslimsk ledelse. Muslimene kalte landet al-Andalus, mens jødene ga det navnet Sefarad. Regimet var et forbilde for vitenskap og kultur over hele Europa.

De kristne styrkenes erobring av Granada i 1492 gjorde slutt på mangfoldet. Jødene ble utvist, og alle muslimer tvangsdøpt i kristendommens navn. Fortidens mangfold ble omdannet til fortellinger om tap og undertrykking av det kristne Spania under de barbariske muslimers åk, fortellinger som nådde et kli-

ASTURIAS SKYTSHELGEN: Ifølge legenden hjalp Den hellige jomfruen den første kongen av Asturias, Pelayo, med å likvidere 200.000 muslimer. Bildet viser Jomfruen av Covadonga.

ILLUSTRASJON: WIKIMEDIA COMMONS

maks under Francos regime fra 1939-1975.

Pelayo og Jomfruen

To steder peker seg ut i disse fortellingene om tapet av Spania: Asturias og Covadonga. Det gamle regimet, under ledelse av visigoterne i Toledo, hadde falt uten særlig motstand. Men rundt år 900 dukket det opp skildringer av en skikkelse ved navn Pelayo, angivelig den første kongen av Asturias. Med en liten gruppe trofaste krigere klarte han å likvidere en hær på nesten 200.000 muslimer ved hjelp av Gud og den hellige Jomfruen.

Denne fiktive hendelsen, kalt slaget ved Covadonga, fikk sammen med kongedømmet Asturias en sentral plass i mytene om det kristne Spanias kamp mot jøder og muslimer. De kristne kongedømmene trengte en historie om motstand, og siden den ikke fantes, måtte den finnes opp.

Kuppet tronen

Asturias utspilte sin rolle relativt raskt, for det fantes rett og slett for lite kunnskaper

om både kongedømmets opprinnelse og den første kongen Pelayo. Stedet Covadonga ble i første omgang ikke et sentralt pilegrimssted, men beholdt en symbolsk status.

Kongedømmet Asturias forsvant bak glemselens slør, inntil slutten av 1300-tallet. Da dukket prinsetittelen, Príncipe de Asturias, opp som en juridisk redningsplanke for å legitimere brodermord mellom rivaliserende tronpretendenter i kjølvannet av borgerkrigen i Castilla. Tittelen sto også sentralt da dronning Isabel av Castilla ved hjelp av sine støttespillere kuppet tronen i 1474.

Nasjonalisme og katolsk tro

Tittelen forsvant imidlertid, og det var først under Franco, mer enn 450 år senere, at den igjen ble tatt i bruk. Han utpekte på nytt Asturias som et nøkkelområde i spansk historie. Franco yndet å framstille seg som «den nye Pelayo», og frankistenes sammensmelting av spansk nasjonalisme og katolsk tro gikk under navnet covadonguismo.

Grunnloven av 1949 slo fast at Spania skulle være et katolsk monarki med Franco som stats-sjef på livstid. Han hadde suveren rett til å velge konge og

hadde allerede sett seg ut Juan Carlos, barnebarnet til Alfonso XIII, som kongsemne. I 1969 ga han Juan Carlos den gamle tittelen Príncipe de Asturias, som et ledd i overgangen til monarki.

Ga Franco legitimitet

Gjeninnføringen kan tolkes som en aktiv bruk av fortiden for å gi legitimitet til et regime som hadde kommet til makten etter en blodig borgerkrig. Så sent som i 1975 insisterte nasjonalistiske historikere på at legenden om Pelayo var sann. Slaget ved Covadonga var en kamp «ansikt til ansikt med den islamske og afrikanske religionen og kulturen». I overgangen til demokrati i Spania var slike formuleringer problematiske.

Også dagens kronprins, Felipe, bærer tittelen Prins av Asturias. Han besøkte Covadonga i all ærbødighet den 7. september 2001 på selveste festdagen til Jomfruen av Covadonga. Og i januar 2004 var han i Covadonga atter en gang, da med sin forlovede Letizia, for å bli vigslet. Åstedet for Pelayos imaginære seier over den muslimske horden vekker i våre dager regional og nasjonal stolthet hos noen, og avsky hos andre.

Revurderer historien

Men monarkiet har også forsøkt å modernisere Asturiasinstitusjonen i tråd med Spanias demokratiske idealer. Beslutningen om innstiftet Premios Príncipe de Asturias i 1980 kan forstås i en slik sammenheng, og de senere års valg av prisvinnere bringer håp om at alle nasjoner har en mulighet til å revurdere forståelsen av egen historie, for å sikre en annen og mer åpen framtid for sine innbyggere.

Den nye tenkningen kom særlig til syne ved prisutdelingen i 2002. Da fikk den palestinske litteraturhistorikeren Edward Said og den jødiske musikeren Daniel Barenboim Asturiasprisen innenfor feltet statuttene kaller «samhold og enighet». Unge musikere fra Israel og nabolandene har sammen oppført klassisk musikk blant annet gjennom den berømte Ramallahkonserten, og i Said og Barenboims tale ved prisutdelingen advarte de mot en tiltagende strid om identiteter og nasjonalisme. «Det som en gang ble undertrykt eller fornektet i Spanias lange historie, må betales tilbake med større åpenhet.»

Prisvinnernes virkemiddel var musikken, og deres innsats var inspirert av den muslimske epoken i spansk historie – årene mellom 711 og 1492 – som et møtested mellom øst og vest.

Mangfold

Asturiasprisen har dermed i praksis bidratt til å endre ånden fra Asturias. Fra å være et minnested for snever nasjonal-kristen tenkning åpner det i dag for mangfold og dialog.

fakta

Prins av Asturiasprisene

- En samling utmerkelse som tildeles enkeltpersoner eller organisasjoner for fremragende bidrag innen for natur- og samfunnsvitenskap, humanistiske fag, kunst og kultur, sport, internasjonalt samarbeid og for virke i kampen mot urettferdighet, fattigdom, sykdom, uvitenhet eller for forsvar av friheten.
- Prisene ble etablert i 1981.
- Har navn etter tittelen til Spanias kronprins

KILDE: WIKIPEDIA